

Dodatek I

**Chieruwimszka Pieśń (Pieśń Cherubinów),
kompozycja Jerzego Juszcuka**

Handwritten musical score for "Chieruwimszka Pieśń (Pieśń Cherubinów)" by Jerzy Juszcuk. The score is written on ten staves. At the top, it is dated "1937" and includes the title "Chieruwimszka Pieśń" and the composer's name "J. Juszcuk". The tempo marking "Allegretto" is present. The score features a vocal line with lyrics in Polish: "Chieruwimszka pieśń, chieruwimszka pieśń, chieruwimszka pieśń, chieruwimszka pieśń, chieruwimszka pieśń, chieruwimszka pieśń, chieruwimszka pieśń, chieruwimszka pieśń, chieruwimszka pieśń, chieruwimszka pieśń." The notation includes various musical symbols such as notes, rests, and dynamic markings.

The image shows a handwritten musical score on aged paper. It is organized into two systems of staves. The first system consists of three staves: a treble clef staff at the top, an alto clef staff in the middle, and a bass clef staff at the bottom. Below these is a basso continuo line. The second system consists of four staves: a treble clef staff at the top, an alto clef staff, a bass clef staff, and a basso continuo line at the bottom. The lyrics are written in Latin and are placed below the vocal staves. The handwriting is in dark ink, and the paper shows signs of age and wear.

The lyrics for the first system are:

qui separavit me a matre et a matre
 qui separavit me a matre et a matre

The lyrics for the second system are:

qui separavit me a matre et a matre
 qui separavit me a matre et a matre

Начинается запись

...иногда не ...

...на ... не ... и ...

Handwritten musical score on aged paper, featuring two systems of staves. The top system includes vocal lines with lyrics in German. The bottom system contains instrumental accompaniment. A large, faint watermark is visible across the center of the page.

System 1 (Top):

- Staff 1: Melodic line with notes and rests.
- Staff 2: Melodic line with notes and rests.
- Staff 3: Lyrics: *Die Weltmacht ist der Gott, der die Welt erschaffen hat, und die Welt regiert.*
- Staff 4: Bass line with notes and rests.
- Staff 5: Bass line with notes and rests.

System 2 (Bottom):

- Staff 6: Melodic line with notes and rests.
- Staff 7: Melodic line with notes and rests.
- Staff 8: Lyrics: *Er hat die Welt erschaffen, und die Welt regiert.*
- Staff 9: Bass line with notes and rests.
- Staff 10: Bass line with notes and rests.

Боевой дневник Дроздовца

(22 января 1919 г. — 21 февраля 1919 г.)

Не заглядывая далеко в историю, возьму события последних лет, которых сам был свидетелем. В 1916 г. Австрия ведет наступление на Италию в районе Гори... (?), германские 25 дивизии (по французским сведениям 30 див.) атакуют Верден, который 51 французская дивизия еле-еле “доблестно удерживает”. Командующий нашим юго-западным фронтом генерал Брусилов мощным наступлением на Австро-Германцев на всем своем фронте от реки Припети до г. Черновиц начиная с 22 мая ст. ст. до 30 августа, т. е. до 3 месяца завоевывает территорию, приблизительно равную 3м теперешним польским воеводствам (Волинскому, Тарнопольскому и Станиславскому) плюс целую Буковину с г. Черовицами, принадлежащую теперь Румынии, и захватывает 430000 пленных!

Вследствие чего остановилось наступление Центральных держав на Италию и Францию, откуда они перебросили большую часть сил на русский Восточный фронт. Для помощи Брусилову французы только начали наступление на Западном фронте на участки реки Соммы “доблестно предвигаясь вперед на несколько метров”. После этих блестящих успехов Брусиловского наступления поневоле являлась мысль, что было бы если бы одновременно с Брусиловым союзники повели наступление на всех своих фронтах: Русские на всем Восточном от Балтийского до Черного моря, а так же на Кавказском фронте, где наша доблестная Кавказская Армия заняла всю Армению почти на 350 в(ерст) в глубину Турецкой территории. Французы на всем Западном и Македонском фронтах, Италия в Тироле, Англичане в Месопотамии, какие бы достигнуты тогда блестящие результаты!

По настоянію Государя Императора въ день 9го апреля 1917 года должно было бы начаться одновременно наступленіе союзников на и всех вышеупомянутых фронтах. Безусловно, если въ 1916 г. Брусилов наступленіе совершал один, то 1917 г. был бы блестящим для Русской Арміи, были бы перейдены линіи Западнаго Буга, Вислы страна достигла бы победы. Главкомандующий Кавказским фронтом Великій Князь Николай Николаевич собирался наступать через всю Анатолію вдоль Черноморскаго побережья сухимъ путемъ на Царьградъ, что было бы весьма возможно, не смотря на 1200 верстовый путь, такъ какъ на Черном Море господствовал нашъ флотъ, а Кавказская Армія всегда одерживала блестящіе успехи надъ Турками. И в этот момент, когда Россія находилася на кануне достиженія своих національных задач, когда черезъ 5 недель должно начаться общее наступленіе союзников, председатель Государственной Думы Родзянко, совместно съ общественными деятелями: Чучковым, Мамосавым, Керенским устраиваютъ 25 февраля 1917 г. “Великую и Безкровную Революцію”, погубившую Великую Россію и отдавшую её во власть Краснаго Зверя!

Если глубоко во всем разобратъся то все фатальныя неведенія Россіи, не были случайностью, а были наказаніемъ Божіим за почти столетніе грехи нашей милой гнилой интеллигенціи, которая всегда свое родное русское, достойное чисто гордости осмеивала, а восторгалась только чужим, иностранным. Которая не имела даже понятія, какъ надо жертвовать своими интересами на благо Родины!

Теперь нам, молодому поколенію, несущему на своих молодых плечахъ всю тяжесть наказанія Россіи, оставалось или съ честью умереть, что бы наша память была бы чиста передъ будущей Россіей, передъ нашими детьми и внуками, не быть гоголевскимъ Андреем, а только Остоном (?), до конца искавшимъ свою Гашу.

22 января Сведно (?) Гвардейскій полкъ со своей артилеріей сменяетъ Дроздовскій офицерскій пехотный полкъ (16 ротнаго состава, каждая рота была ядромъ стараго гвардейскаго полка). Операционной группой принял командованіе Гвардейскій генерал Тилло.

23 января махновцы оттесняютъ гвардейскую пехоту и занимаютъ д. Пологи и деревню Воскресенку, вследствие этого

фронт оттягивается на юго-восток на верст 40 и идет по линии: село Кириловка, далее по замерзшей речушке Калской на деревню Гусарку (против Конских Раздар, занятых противником), ст. Мегедовъ — Гайгур. Это была не особенно чувствительная неудача, такъ какъ владея узловыми станціями Верхне — Такмакъ и Цареконстантиновка мы по железной дороге: ст. Волноваха, Цареконстантиновка, Верхне-Такмакъ — Феодоровка — Мелитополь, поддерживали сообщеніе между Крымом и Донской Областью. Бывшій 23 января с разьездом, в районе Полог, поручик Добржанскій, мой однополчанин по Старой Императорской Арміи, рассказывалъ о виденном имъ интересном случае изъ боевых действийъ вокругъ этой станціи: Во время наступленія махновскаго цѣпи на Пологи въ несколькихъ верстѣхъ отъ станціи стоял на железнодорожномъ пути нашъ броневой поездъ съ двумя орудіями и обстреливалъ противника, вдругъ со стороны Пологъ идет на встречу броневому поезду пустой паровозъ, пущенный изъ станціи большевицки настроенными железнодорожными рабочими. Броневой поездъ, стоявшій на мнѣте (?), начинаетъ брать сильный ход, что бы уйти отъ налетающаго на него паровоза, на железнодорожномъ полотне, которое было очень высокимъ, всего въ несколько десятковъ сажень отъ броневаго поезда карьеромъ мчатся два козака, т. к. изъ за высокой насыпи они не могли соскочить съ полотна. Такимъ образомъ броневой поездъ наганяетъ ... мчащихся по полотну Казаковъ и самъ въ свою очередь, настигается паровозомъ, казалось крушеніе неизбежимымъ, тогда броневой поездъ начинаетъ стрелять изъ орудій в паровозъ и после третьяго выстрѣла разбиваетъ его снарядомъ, лошади в это время падаютъ на полотно отъ разрыва сердца — сцена прямо изъ романа Жюль Верна.

С 25 января по 21 февраля стоимъ въ деревни Гусарка. Противникъ находится отъ насъ в 5-6 верстахъ в д. Конскіе Раздоры. По середине этихъ деревень протекаетъ малюсенькая речка Конская. Днем по этой речке занимаемъ позицію совместно съ баталіономъ гвардейскихъ стрелковъ и баталіономъ формируемой 2й гвардейской дивизіи, ночью же уходимъ в деревню, выставляя на речке Конской только сторожевыя заставы. У махновцевъ начала действовать очень метко ихъ артилерія, повидимому Махно мобилизовалъ старыхъ артилерійскихъ наводчиковъ. 2го февраля после успешнаго боя

махновцы выбивают нас из Гусарки, отступаем за 12 в. на станцію Бульманку, последующій день выступив 6 ч. утра из Бильманки к 3 часам дня занимаем обратно Гусарку, причем я съ казаком Мащенко своевременно успели предупредить едущую на подводах роту л-гв. Московскаго полка о том, что впереди от них в несколько десятках сажень сидит в засаде сильная махновская цепь с пулеметами. Предупрежденные московцы избежали засады и своевременно разсыпались в цепь.

15 февраля началась настоящая весна, и крестьяне выходят в поле пахать. В этот день полк, после упорнаго боя был выбит махновцами из д. Гусарки, но на следующий день 16 февраля совместно с гвардейским стрелковым баталіоном и торой формируемаго л-гв. Московскаго Полка, занял деревню и стал по старым квартирам.

За месяц совместных действий 2го офицерскаго кавалерійскаго полка генерала Дроздовскаго и формируемыми гвардейскими частями сказалась разницею между ними. Пехота гвардіи, составленная из мобилизованных крестьян, не отличалась стойкостью в боях о подвергалась махновской пропаганде. Был случай, что стоящая застава гвардейских стрелков, забрала своего офицера и перешла къ махновцам въ д. Конскіе Раздоры. Зато хозяйственная часть гвардейских частей была поставлена образцово, все солдаты были хорошо обмундированы, экипированы, своевременно получали жалованіе, каждый день ротныя кухни готовили сытый обед, за все продукты населенію сейчас же платили деньгами, последнее особенно очень нравилось крестьянам и они говорили: “если бы все “кадеты” (так в начале 1919 г. крестьяне называли добровольцев) так платили за продукты, как гвардейцы, то мы все бы были за “кадет”. Гвардейская артилерія была хороша в боевом отношеніи, хозяйственная часть тоже поставлена образцово. 2ой офицерскій кавалерійскій полк в этом отношеніи представлял как раз обратное явленіе. Офицеры и добровольцы отличались замечательной стойкостью, в боях ложив спать оружіе около себя, никакое (?) не могло их ошеломить и сломать. Все как один человек были проникнуты сознанием, что личшим способом обороны есть наступленіе на противника. Зато хозяйственная часть была поставлена отвратительно. Жалованіе

офицеров достигавшее всего на всего 300 руб. в месяц (цена 8 пудов белой муки) выдавалось с опозданием на 2, а некогда и более месяцев, эскадронных кухонь совершенно не существовало, обмундирования конечно не получили ни какого, вся тяжесть продовольствия людей и лошадей полка, естественно, ложилась на крестьян, которым офицеры о добровольцы, не получая жалования и продуктов, не имели возможности ничего платить. Такое явление, естественно, вызывало озлобление населения и долгаго стояния по квартирам крестьяне боялись, как саранчи. Тогда я убедился, что в гражданскую войну, помимо всяких политических программ, чтобы иметь симпатию населения своей страны, войска должны за все продукты самым тщательным образом расплачиваться наличными с населением.

20 февраля принимаю командование 2м взводом состоящим из кубанских козак. С фронта приходят неутешительныя сведения: большевики, пройдя всю "Украину", подходят на помощь к Махно. Перед нами замечены по показанию Бланных(?) части 5го стрелкового полка Красной Армии. Это известие очень неприятное, так как с нами уже нет безпобедных пеших дроздовцев и, если получим подкрепления, то при первом сильном наступлении противника будем не в состоянии удержать нашу теперешнюю линию фронта, прокрывающую железную дорогу: Верхний Такмак, Волновка и принуждены будем отступать через Мелитополь и Крым к Перекопу, Чингаусу и Геническу, утратив сообщение сухим путем с Донской областью.

Владимир Владимирович Лызлов

Autor pamiętnika Włodzimierz Łyzłow, syn Włodzimierza i Julii z Wiewiórowskich w 1919 r. wstąpił do Ochotniczej Armii gen. Drozdowskiego, wspierającej działania armii gen. Denikina w okolicach Morza Czarnego. Publikowany fragment „Dziennika Drozdowca” jest częścią zeszytu, sygnowanego przez autora „1b”. Oprócz niego zachowały się dwa inne, niekompletne zeszyty rękopisu, w sumie 55 stron. Ponadto zachowało się jeszcze kilkanaście stron luźnych notatek Łyzłowa, przeważnie wypiski z różnych źródeł, m.in. „Записки белогвардейца”, “Очерки русской смуты”. Cenną pracą W. Łyzłowa jest także szkic o Puszczy Białowieskiej, publikowany w piśmie „Bielski Hostinec” 2003, nr 23.

Dodatek III

Сямейная абраднасць вёскі Шчыты

Абрады і песні пры нараджэнні чалавека

Жанчына, якая рыхтуецца радзіць, у сям'і, у сваякоў, суседзяў і знаёмых карыстаецца асаблівай пашанай. У хаце забараняецца ёй выконваць цяжкія работы, ці перажываць непрыемнасці. Паводле звычаяў перасцерагаецца яе перад многімі небяспечнымі паводзінамі, якія ў будучыні могуць пашкодзіць ёй і будучаму яе дзіцяці. Нельга ёй, напрыклад, глядзець праз дзірку ад ключа ў дзвярах ці праз нейкую шчыліну, бо дзіця будзе касое. Суседзям нельга адмовіць цяжарнай, калі яна прыходзіць да іх чаго-небудзь пазычыць, бо ў іх хаце завядуцца мышы.

Калі ў сям'і мае нарадзіцца першае дзіця, пажадана, каб гэта быў сын, бо для бацькоў гэта гонар, што не будзе зводзіцца сямейнае прозвішча. Пры гэтым увасабляецца і тое, што жыццё мужчыны ў многім лягчэйшае ад жаночага жыцця і таму нараджэнне хлопца і да сёння ўспрымаецца з большым задавальненнем.

Некаторыя вопытныя старэйшыя жанчыны часта варожаць цяжарнай, ці народзіць яна сына ці дачку. Варажба адбываецца па знешнім выглядзе цяжарнай, па яе здароў'і і па спецыяльных прыкметах, напрыклад: калі цяжарнай загадваецца сесці на падлозе, а потым самастойна ўстаць, яна пры гэтым падпіраецца рукамі. Калі спачатку яна падапрэцца левай рукой, дык народзіць сына, а калі правай — дачку. Такія здагадкі часта збываюцца, а бывае і так, што яны разчароўваюць бацькоў.

Праз нейкі час перад родамі бацькі дзіцяці абмяркоўваюць,

каго ўзяць за кумоў. У кумы даўней прасілася багатых і паважаных людзей. Маглі імі быць сваякі бацькоў дзіцяці, добрыя суседзі ці проста знаёмыя. Аднаго з кумаў часта прапануе маці дзіцяці, другога бацька. Паводле абраднасці кумоў выбіраецца часта вясёлых і пярвучых, каб на хрысцінах яны вяселілі гасцей і гаспадароў і каб іх хрышчонае дзіця ў сваім жыцці мела таксама многа вяселасці.

Калі ўжо дзіця шчасліва прыходзіць на свет, гэта ў сям'і выклікае вялікую радасць. Раней роды на вёсцы прымалі не акушэркі ці доктар, а *бабкі*. Такімі *бабкамі* былі старэйшыя жанчыны, якія ўмелі абыходзіцца з парадухай пры родах, завязваць дзіцяці пупавіну, пакупаць яго і заапекавацца парадухай. *Бабкі* мелі вяліку пашану ў сваім асяроддзі. Пасля родаў іх абдорвалася такімі хатнімі харчавымі прадуктамі як цукар, мука, яйкі ці сала. Частаваліся таксама віном ці гарэлкай і добрай закускай.

У першы святочны дзень пасля нараджэння дзіцяці адбываліся адведкі. У адведкі прыходзілі і зараз прыходзяць выключна жанчыны — маладзіцы: сваячкі, суседкі і сяброўкі бацькоў дзіцяці. Адведніцы калісь прыносілі з сабою ў адведкі муку, цукар, каўбасы, яйкі і гарэлку. Цяпер нясецца адзенне для дзіцяці, падарак для парадухі, нешта таксама для выпіўкі і якоесь смачнае пячэнне з мукі.

Сабраныя адведніцы супольна з гаспадарамі дому весела праводзяць некалькі гадзін гасціны. Госці спяваюць вясёлыя песні, у якіх складаюць самыя добрыя пажаданні нованароджанаму дзіцяці і яго бацькам. Вечарам падхмеленыя адведніцы са спевам вяртаюцца дадому.

Праз два-тры тыдні пасля адведак адбываюцца хрысціны. Да хрысцін гаспадары дому рыхтуюцца асабліва старанна. Рыхтуюць яны многа добрай закускі і гарэлкі. Раней за ўсіх на хрысціны запрашаецца кумоў, а потым іншых гасцей, а між іншым адведніц з іх мужамі. Найважнейшую ролю на хрысцінах спаўняюць кумы. Перад гасцінай яны вязуць да хрысту дзіця. Перад гэтым кума адзявае ў купленае ёю спецыяльнае хрысціннае адзенне. Прыбірае зелянінай і стужкамі пакрывала, якім накрываецца дзіця. Дзіця ўрачыста выносіцца з хаты да хрысту. У гэтым мамэнце бацькі дзіцяці стараюцца выканаць хрысцінны звычай. Пад галоўку дзіцяці кладуць кніжку або шывтак — каб дзіця добра вучылася. На парозе

хаты кладуць шклянку або талерку, якія нагамі разбіваюць хрышчоныя бацькі на шчасце дзіцяці.

Пасля павароту ад хрышчэння дзіцяці, бацькі знарок пытаюць у кумоў, як іх дзіця называецца. Гэтыя адказваюць, што Ціхон, каб іх дзіця было спакойнае. Пасля прыходу гасцей у вызначаны час пачынаецца гасціна. Прысутныя на ёй госці сядуць за сталы, а кумы сядзяць у кутку пад абразамі. Кум благаславіць бацькоў з іх нованароджаным дзіцём, ўсе госці ўстаюць і выпіваюць першую чарку гарэлкі. Падхмеленыя крыху госці пачынаюць спяваць розныя песні, у якіх адлюстроўваецца самы пір, а таксама ўсхваляецца галоўных яго ўдзельнікаў: гаспадара, яго жонку і кумоў.

У песнях прысвечаных кумам чуецца пажаданне з іх боку ўсякага шчасця нованароджанаму і асвятляюцца ўзаемныя адносіны кумы з кумам. Кум просіць у Бога долі-шчасця дзіцяці. Падобныя пажаданні выказваюцца з боку кумы:

Кума на куці сіела
Хорошу пісню спіела
Пэршую — хрысцінную,
Другую — вэсіельную.
Ой, дай Божэ, тому дзіяті
Хрысціны скакати
І вэсіеля дождати.

Традыцыйнай на хрысцінах у Шчытах ёсць каша або куця. Недзе ў палавіне хрысцін гаспадары дому разам з кумамі рыхтуюць кашу. У прыгожы паўмісак насыпаюць якойсьці кашы, упрыгожваюць яе каляровымі цукеркамі і ставяць на стале насупраць кумаў. Госці пачынаюць спяваць песню *Городэць*. Песня спачатку спяваецца бацькам, кумам, а потым усім гасцям:

Ой, чый то город нэ городжаны,
Нэ городжаны, нэ обсаджаны,
То Ванін город, нэ городжаны,
Нэ городжаны, нэ обсаджаны.

Ваня спявае сваёй жонцы:
Пу(о)йдэм Олечка загородімо,
Загородімо і обсадімо,
Поб'ємо коле, всё дубовое,
По сэрэдні всё золотое.

Кожны госць, якому спявалася песню, пачынаючы ад родных бацькоў і кумоў дзіцяці, на кашу кладзе давольную суму грашэй. Сабраныя грошы бацькі выключна выкарыстоўваюць на патрэбы дзіцяці.

Хрысціны працягваюцца да позняй ночы. На другі дзень пасля поўдня гаспадары зноў склікаюць сваіх гасцей на так званыя *паправункі*, якія працягваюцца зноў некалькі гадзін. Пасля таго госці развітваюцца з гаспадарамі, тыя даюць ім гасцінцы.

Ад паяўлення чалавека на свет многа цікавага гавораць дзіцячыя песні. Яны падзяляюцца на два тыпы: песні — калыханкі і ўласныя дзіцячыя песні.

У песнях-калыханках адчуваецца якбы адлюстраванне жаночай матчынай душы. Каб суцешыць немай ласкай дзіця, маці спачатку апісвае адушаўлённыя прадметы, а потым пераходзіць да неадушаўлёных. Песні пра ката апісваюць яго клопаты — турботы для дзяцей.

А на ката — ворката
На малютку — сон — дрымота
А брысь кажэ, нэ ворчы,
А дзіятко спі — мовчы.

Пошов котік у ліс(о)к
Прынэст(і) малютці орыешок.

Як пацяшальныя песні ў Шчытах характэрныя такія:

Тосі, тосі лапкі
Поі(е)дэм до бабкі
Бабка дасць пірожка
І насадіт на рожка.

Ой, ты котэ, котэ
Наш хлопэць спаті хочэ.
Як ты котэ пуйдэш вон
То до хлопця прыйдэ сон.

Ходіт заець по капусті
Носіт ляльку в біелуй хусті.
Постуй зайку, оддай ляльку,
Нэ постою, маеш свою.

Люлі, люлі, люленькі
Прылетіелі гуленькі [голубы]
Сталі воны сокотаті
Нэма чого Олі дати
Сталі воны говорыті
Чым дітінку накорміті.

Люлі, люлі, люлі
Прылетіелі куры
Сталі куры сокотаті
Нэма чого Касі дати
Чы горошку трошку,
Чы ячмэньку жмэньку,
Чы пухову пэрынку,
Чы шчасліву годінку.

Дзіцячыя песні дзеляцца на дзве групы: песні, якія суцяшаюць дзяцей, калі яны не спяць і песні, якімі пацяшаюць сябе ўжо самыя дзеці, выйшаўшыя з дзіцячага ўзросту. Песні першай групы падобныя да песень-калыханак. Песні другой групы розныя ад папярэдніх сваім зместам. Такія песні часта прадстаўляюць свой зварот да сонца, да дажджу:

Дожджык, дожджык нэ падай,
Мы поїедэм на Іордан
Богу помоліцца, Хрысту поклоніцца
Есьць у Бога сірота, одчыняе ворта.

Вясельныя абрады і песні

На Беласточчыне, у залежнасці ад раёну, вясельная тэрміналогія бывае рознай. Напрыклад у маёй вёсцы Шчыты першым момантам вяселля ёсць *сватанне*. Раней адбывалася яно тады, калі бацькі хлопца вырашаць, што іх сыну пара жаніцца і тады яны аб гэтым паведамляюць свайму сыну. Калі сын быў згодны жаніцца з прапанаванай яму дзяўчынай, тады бацькі шукалі свата, якога пасылалі ў *допыты* ў дом дзяўчыны. Калі сын не згаджаўся з выбарам будучай жонкі бацькамі, тады яму прыпадала роля гэтага выбару. Здаралася і так, што бацькі станоўча забаранялі сыну жаніцца з дзяўчынай, якая была беднай або непрыгожай. Яны былі і прычынай, што сын заставаўся старым кавалерам.

Калі наступіў выбар дзяўчыны, пажадалася сватанне. Даручалася яно старэйшаму мужчыне, жанатаму. Такі сват мусеў быць размоўны і хітры. Прышоўшы ў дом дзяўчыны, ён размаўляў спачатку з бацькамі, а потым з ёю. Калі ўсё даходзіла да згоды, свата частавалася ў доме дзяўчыны і тады прапанавалася адбыць *зговор* — *лады*.

На *лады* ехаў жаніх са сваімі бацькамі і сватам. Там абмяркоўвалася канчатковае спадабанне маладой пары і дамаўлялася адносна пасагу дзяўчыны. Справа вызначэння вялікага пасагу часта была прычынай, што вяселле не даходзіла да скутку. Пасаг прапанаваны хлопцам і яго бацькамі быў важнай справай у наладжванні вяселля і таму *лады* адбываліся ў выключнай таямніцы. Калі *лады* даходзілі да скутку, тады афіцыйна абвешчалася вяселле. У царкве чытаецца запаведзь пра жаданне ўступлення ў шлюб дадзенай пары.

У суботу перад вяселлем малады са сваім старшым сватам едуць да маладой па *вянчальную сарочку*. Там ім падрыхтоўваюць пачастунак. Пасля пачастунку старшы сват маладога просіць у старшай дружкі маладой купіць сарочку. Яны таргуюцца за выкуп, а калі дойдучь да згоды, зноў выпіваюць і гасцююць. Пасля таго малады са сватам вечарам вяртаюцца дадому.

Рана ў нядзелю пачынаецца вяселле. У дамах маладой і маладога рыхтуецца вясельную гасціну. Збіраюцца вясельныя госці. Старшая дружка з іншымі дзяўчатамі — дружкамі прыбіраюць маладую. Асабліва ўрачыста накладваюць ёй *вянок* — *вэлён*.

Гэтыя ж дзяўчаты белымі вяночкамі са стужкі ўпрыгожанымі зелянінай прыбіраюць вясельных сватоў — хлопцаў, прышываючы вяночки на левай кляпе пінжака. Даўней старшаму свату прышывалася белую шырокую стужку, якую перавешвалася праз левае плячо. У гэты час вясельнай падрыхтоўкі весела іграюць музыкі. Вакол хаты пад вокнамі і ў сенях збіраюцца *вясельнікі* ў ліку замужніх жанчын, дзяўчат і дзяцей. Жанчыны і дзяўчаты спяваюць маладой песні, стараюцца імі выклікаць ў ёй слёзы:

Як у полі жыто зазелені́ло,
То у Ліды сэрце закамэні́ло.

Ді́евкі співаю́т, вона нэ плачэ,
Музыкі граю́т, вона нэ скачэ.

Дайтэ цібулі натэ́рті очы,
Нэхай поплачэ хоч до пувночы.

Пасля поўдня маладая ці малады з гасцямі, кожны ў сваім доме, садзяцца за падрыхтаваныя сталы. Маладых садзяць на лаве пад абразамі, падсцілаюць на лаве кажух у знак пажадання ёй заможнасці ў жыцці. Вясельны маршалак, які раней сватаў маладых, прапануе іх бацькам благаслаўленне.

Татулю, матулю!
Благославі́етэ нашых мо́лодых,
Попросі́етэ за сту́ол сі́есті і обі́ед з'есті
І до Божого до́му заі́ехаті.

Найчасцей благаславіць сваё дзіця бацька:

Нэхай тэ́бэ ді́етятко Бу́ог благосло́віт
І всі́е святыя, добрыя лю́дэ.

Пачынаецца гасціна, якая працягваецца не больш як адну гадзіну. Іграюць музыкі, а вясельнікі пачынаюць спяваць:

Спомагай батэньку,
Спомагай матэнько
Воламі, коровамі
Біелымі долярамі [талярамі]
Чырвонымі чырвонцямі.

Іх спеў ізноў спыняе вясельны бацька, звяртаючыся да дачкі — маладухі:

Нэхай тэбэ доньку Буог споможэ
І всіе святыя, людэ добрыя.

Тады вясельнікі зноў пачынаюць сваю песню:

Колесом сонэчко ў гору іэдэ,
Молода Оля до шлюбуб іэдэ.

Ой, іэдэ іэдэ вжэ й одіжджае
Просіт батэнька на спомагане.

На пастаўленую перад маладой накрытай сурвэткай талерку спачатку бацькі, а потым усе госці кладуць на спомагане, а з-за дзвярэй нясецца тады такая песня:

Ой, заржалі вороны коні на дворые
Ой, забрашчалі чырвончыкі на століе.

Заплакала молодая Оля в коморы
Прыклонівшы голівку к століу.

* * *

Застукалі вороны коні на дворые,
Зазвініелі золотые кубкі на століе.

Як учула молода Оля ў коморы,
Ой, упала своюой матулі ў ногі.

Ой, нэ оддай мэнэ матулю шчэ з рочок
Нэхай я зношу свўой рутьяны віночок.

Ой, носіла, мое дїтятко, носіла,
Што суботоньку пару віночкув увіла.

Як жэ ж тэбэ, мое дїтятко, нэ даті.
Прыпехалі такія гості, што узяті.

Маладая нізка пакланяецца ўсім спамагальнікам. У песні не выпадакова ўспамінаецца *чырвуончыкі на століе*. Гэта водгук старадаўняга звычаю выкупу маладым дзяўчыны з яе роду.

Пасля спомагання гасці выходзяць з-за сталоў. Хрышчоная маці ўручае маладой вянчальную, прыгожа прыбраную ікону. Такую ікону раней прыбіралася вышытым дружкамі ручніком або прыгожымі каляровымі кветкамі з паперы і зялёнымі галінкамі хатняй кветкі — папараці. На ікону кладзецца і зараз вянчальныя свечкі маладой і маладога. Іх таксама ўпрыгожваецца зелянінай і белымі какардамі.

На панадворку маладую праводзяць яе бацькі. Яны тры разы абыходзяць яе, абсыпаючы зернямі збожжа і кропячы свянцонай вадою. Маладая кланяецца ім нізка, а пацалаваўшыся садзіцца на возе. З рук старшай дружкі бярэ цукеркі і кідае іх вясельнікам. Раней кідалася і мучное пячэнне і цяпер гэта яшчэ называецца *лускай*. Вясельнікі збіраюць *лускі*, а маладая кланяецца ім нізка тры разы і стоячы на возе даяжджае да вуліцы. Такім чынам яна жадае, каб яе сяброўкі таксама хутка выйшлі замуж. У момант ад'езду можам пачуць песню, якая ў маладой выклікае слёзы:

Вышла Олечка за воротэчка
Россыпала бульбы,
Вжэ мінаюцца, вжэ мінуліся
Дівочькія гульбы.

Вышла Олечка за воротэчка,
Россыпала карты,
Вжэ й мінаюцца, вжэ мінуліся
Дівочькія жарты.

200. Wyjazd narzeczonej do ślubu, obraz Piotra Pawluczuka, olej, płótno

Маладая і малады да шлюбу едуць асобна. У царкве спачатку адбываюцца запісы маладых, а потым вячанне. Важную ролю ў час вячання маладых адыгрваюць такія асобы, як: старшая *дружка*, старшая *сванька* збоку маладога, якою бывае замужняя жанчына сярэдніх гадоў і старшыя *сваты*. Апошнія у час вячання трымаюць вянцы над галовамі маладых. Нельга іх мяняць у другую руку, бо лічыцца, што жыццё маладых можа змяняцца на горшае. У момант, калі маладых абводзіцца кругом аналая, маладая стараецца цягнуць за сабой палаценца, падасланае маладым пад ногі, каб гэтым самым яна пацягнула за сабой хутчэй замуж сябровак. Калі ў час вячання згасне свечка аднаму з маладажонаў, лічыцца, што тая асоба хутка памрэ.

З вячання маладыя вяртаюцца ў дом маладой ужо разам. Па дарозе весела іграюць музыкі. На парозе вясельнай хаты іх вітаюць бацькі з хлебам і соллю. Віншуюць іх з законным бракам, выпіваюць па румцы гарэлкі і запрашаюць усіх у хату. Госці і маладыя сядоць за падрыхтаваныя вясельныя сталы і пачынаецца вясельны пір.

Момант прыезду маладой пары са шлюбуб адзначаецца пахвальнай песняй:

Вышла з-за ліёсу хмара
Сіела за столом пара
Обое рувнюсенькі
Обое гожусенькі
Як ружовы квіёты
Е на што поглядіёті.

У песнях прысвечаных маладой выказваецца яе смутак па бацьках і па роднай хаце. Яна сумуе таму, бо не ведае, які будзе яе лёс замужам:

Вышла Олечка за воротэчка,
Пуод каліною стала.
Рукі згорнула, цяжко ўздыхнула
Гуорко заплакала.

Прышов до ейі батэнька іе
Чого діётя плачэш.
Я тобіё даю, што у хаті маю
Долі нэ угадаю.

Сярод песень многа ёсць такіх, якія выражаюць насмешкі над рознымі вясельнымі асобамі. Над маладой жартуюць так:

Ездів молодчык сіём год з сватамі
Выбрав дівчыну з доўгімі пэтамі,
І на піёч не вліёзэ і под піёч нэ влезэ
Трэба рады даті і пэты утыті.

Насмешккі над старшым сватам такія:

А в старшого свата ложка як лопата
А в ёго дружкі — ручкі як подушкі.

Старшы сват, старшы сват
Нэ вміеє ораті
Вуон повинён старшу дружку
На руках трыматі.

Старшы сват, старшы сват
Нэ вміеє косіті.
Вуон повинён старшу дружку
На руках носіті.

Сватка — старэйшая жанчына, якая садзейнічала выхаду замуж маладой — у сваёй песні таксама заяўляе аб сваіх заслугах:

Ой, матулю, чым я вам нэ сватка
Нэ злапала пташака,
З руочкамі, нуожкамі,
З сінімі очкамі.

Вяселле збіраецца ў падарожжа да хаты маладога і на развітанне вясельнікі лішні раз напамінаюць маці маладой аб яе вялікай страце:

Огледілася маті,
Што дочкі нэма в хаті.
Горчкі пуод лавою
Заростут травою.

Абрад змяняе месца дзеяння. Маладая прыязджае ў хату, дзе з часам мае стаць гаспадыняй. Але, цікава заўважыць, што яе часам вітаюць не вельмі прыхільна на новым месцы:

Вьнось, маті, діежку
Прывіюоз сын нэвіестку
Нэ у еі скрыня,
Нэ з еі господыня.

Нявесела адчувае сябе маладая на новым месцы, у новай сям'і. І таму матыў адзіноцтва і бездапаможнасці гучыць у песні:

201. Na weselu w parafii szczytowskiej, 1958

Ой прывэзлі Олечку
Стала ў кучочку.
- Прыімі мэнэ матонько
Як рудну дочку.

І не пацяшаюць яе вясельнікі маладога. У іх песнях ставілася абавязкі і цяжар работы, які спадзе на нявестку. Праўда, гэтыя песні часта прыбраны ў глыбокі гумар:

Нэ журыся Олю
Тут ті добрэ будэ.
З-пуод пэчы вода тэчэ,
Свэкруха хліба напэчэ.

Прыходзіць чарга і на *прыдане*. Старэйшыя гадамі вясельнікі маладой толькі цяпер прыязджаюць у дом маладога з пасагам. У іх песнях аб выкупе прыданага чуецца зноў тхненне даўно мінуўшай рэчаіснасці — абавязак заплаціць за маладую.

Вясельны абрад блізіцца да канца. Вяселле ў доме маладога звычайна заканчваецца на другі дзень, у панядзелак вечарам. Раней у Шчытах на другі дзень вяселля адбывалася *пэрэпіване*. У час гасціны ў доме маладога вясельны *маршалак* падпаясваўся вышываным ручніком, які дарыла яму старшая дружка, браў у рукі кухонны валок і стукаючы ў полап тры разы абвяшчаў складанне маладым падарункаў. Кожны з гасцей з чаркай падыходзіў да маладых, з якімі выпіваў і ўручаў падарунак або клаў грошы, а потым маладыя пацалункам дзякавалі кожнаму гасцю за гасцінец. Цяпер падарункі дараць гасці маладым пасля прыходу ў іх хату.

Як апошні этап вясельнага абраду, які ў Шчытах захаваўся і да сёння, ёсць вясельная гасціна ў доме маладой і маладога. Першая з іх адбываецца ў доме бацькоў маладой ў найбліжэйшы пасля вяселля чацвер. На гасціну абіраецца толькі найбліжэйшая сям'я маладой і маладога. Тут абое сем'і маюць магчымасць зблізіцца да сябе як кроўныя, бо на вяселлі гэта бывае немагчымым. Гасціна ў доме маладога адбываецца ў найбліжэйшую суботу пасля вяселля і мае такі сам характар як папярэдняе.

Вера Рышчук

Tekst stanowi fragment pracy magisterskiej Wiery Ryszczuk „Folklor i obrzędowość wsi Szczyty”, która powstała w 1978 r. pod kierunkiem prof. Aleksandra Barszczewskiego na Katedrze Filologii Białoruskiej Uniwersytetu Warszawskiego. Informacje i teksty pieśni zostały zapisane przede wszystkim od N. Kiryluk, U. Rybak oraz T. Kiryluk.

W latach siedemdziesiątych pieśni chrzcinne w Szczytach zapisywał Mikołaj Hajduk; ukazały się one drukiem wraz z zapisem nutowym Ludmiły Pańko, zob. „Niva” 1975, nr 3, nr 4, nr 5; 1976 z 20 czerwca.

Dodatek IV

Каляндарная абраднасьць вёскі Галады

Веснавыя абрады і песні

Веснавы абрад у Галадах пачынаўся з *Благовіешчэня* — *На Благовішчыне бусёл прылетіт і пэршы йце знэсэ, то вэліке свято*. Перад гэтым днём пяклі буслову лапу. Гэта быў вялікі пірог упрыгожаны на версе цестам у форме бусловай лапы. У гэты дзень нельга было нічога рабіць — *у сіеты дэнь навэть пташка собіе гнізда нэ робіла*.

Веснавая абраднасьць па часе супадае з Вялікаднём. Яго папярэджаў Вялікі пост. Самымі важнымі тыднямі быў першы і апошні тыдзень посту. На першым тыдні забаранялася есці нават рыбу. Нельга было весяліцца ці танцаваць. Можна было спяваць толькі песні рэлігійныя.

У нядзелю перад Вялікаднём святкавалі *Вэрбніцю*. Назва паходзіць ад слова *вэрба*, з якой *прыбраной квіеткамі, робіцця віночок і свэтіцця*. Людзі неслі яго да царквы, дзе свяшчэннік пад канец службы свяціў вярбу. Вярнуўшыся дамоў трэба было біць свяцёнаю *вэрбочкою* ўсіх членаў сям'і, прыгаворваючы:

Вэрба б'е
Нэ я б'ю
За тыждэнь Вэлікдэнь
Нэ всікайся, нэ всірайся
Будь здорovy як зэмя
Будь бігушчы як вода.

Дзеці і моладзь біліся вярбовымі лозамі цэлы дзень. Вядома, гэтыя лозы былі не свяшчоныя. *Хвошчунца і крычат:*

Вэрба хлос бёт до слёз
Вэрба бела бёт за дело
Вэрба красна бёт напрасно.

Свянцоныя *вэрбочкі* клалі за святымі абразамі. Бралі іх, калі першы раз выганялі ў поле жывёлу, каб забяспечыць яе перад хваробамі.

У апошні тыдзень перад Вялікаднём было многа заняткаў. Трэба ж і хату *помазати і убрати і спэчы, а шчэ і до споведі пуйті*. Абавязкова перад Вялікаднём трэба было ісці да споведзі. Многа людзей хадзіла да царквы ў *Вэлікодны чэтвэр на 12 Евангеліюв*. Служба пачыналася каля шостаі гадзіны вечара і цягнулася да поўначы. Праз усю службу трэба было трымаць запаленыя свечкі. Пасля службы свечак не гасілі. Стараліся запаленую свечку данесці дадому і абыйсці навокал хаты. У такі спосаб сцерагалі хату перад усім *ліхім*, пажарам ці пакражай.

Старые жыльніковалі, як повэчэрают у чэтвэр прышовшы з царквы, то поспэдают у нэдзёлю рано.

У *вэлікодну* пятніцу ішлі да царквы раней, зараз па абедзе. Ішлі *на вынос плашчэніці*. Складалі ахвяру перад сімвалічным гробам Хрыста. Клалі палатно, стужкі, грошы; у час працэсіі хворыя пераходзілі пад плашчэніцёю, каб паздаравець. У пятніцу трэба было спячы мазуркі і бабкі, таму што ў суботу свяшчэннік свяціў усё гэта і ўжо тады пачы было сорамна. У суботу ў вёску прыязджаў духоўны і свяціў *паску*. *Паска* гэта пірог, на верху з напісам Х. В. (Хрыстос Воскресе).

Свяцілі ў капаньках, дзе разам з *паскай* клалі мазуркі, бабы, сыр, яйкі, мяса, каўбасу, соль і *цёленькое порося*. *Збіраліся на мостках або у хаті, накладут цёду копаньку, што у двох волокут, бо шчэ ж і цёленьке порося мусово, або і двое. Начынят такое порося крупамі і стоіт вонэ*. На тэму, колькі свяцілі, адна з інфарматарак гаварыла: *нэ полагаецця свэтіті вэльні мнуого, туолькі куолько за тры дня зйесця*.

У Галадах да 1913 года была лазня. Якраз у суботу перад

Вялікаднём усе ішлі туды мыцца. *Кажды ішов з віеніком, распалювалі п^іеч з камэнюв, гр^ыелі воду і мыд^іся.*

З суботы вечарам ішлі да царквы на Всюночню. Гэтая назва адтуль, што трывала ўсю ноч. Вяртаючыся дамоў усіх спатканых вітаецца славамі “Хрыстос Воскрэс”. Усё свята нельга было ўжываць якога колечы іншага прывітання.

Рана ў нядзелю ўсе сядалі за стол і снедалі. На стале было ўсё святочнае. *Найпэр^уч трэба з^іесці проскурку і свэшчонэ іце.*

Яйкі, якія елі на першы дзень, былі свясчаны аблупленымі. Таму што: *нэ можна на пэршы дэнь Вялікодня біті яйця, бо будэш збіваті пальці.* Калісь, калі людзі хадзілі босымі, гэта часта здаралася. *Бывало, позбіваеш пальці об брук аж кров ідэ, а маті кажэ: о то тебе за тое, што на пэршы дэнь іце біла, то Буог тэбэ так покарав.*

Вялікдзень святкавалі тры дні і *усіе тры дні трэба узяті свэшчоного з^іесці.*

Перад Вялікаднём малявалі яйкі. Найчасцей кідалі іх ў ваду, дзе варылася цыбуля, так званы *ц^ібульнік*. Гэта было *волочэбнэ*. Самыя дзеці на другі дзень Вялікодня бегалі да сваіх хрышчоных бацькоў па *волочэбнэ*.

У Галадах не было звычайу, каб па хатах хадзілі валачобнікі, якія, як калядоўшчыкі, спявалі песні. Дзеці святам гралі ў *выбіткі* і ў *голубка*. Игра ў *выбіткі* заключалася ў тым, што ставала двое дзяцей, трымала ў руках яйка і дагаворвалася між сабою, чым будуць стукаць — *пэрэдом чы задом*. Пэрэд гэта астрэйшае месца, а зад круглейшае. Стукалі яйкамі, чые паб’ецца, аддае таму, хто пабіў.

У *голубка* гралі так: *бралі шопэльку, опіралі еі о порог, або об штось на дворые і по тую шопэльці пускалі яйця. Пэршэ іце кажды пускав на пашу, а потуом ужэ другім стараліся, коб доткнуті тых іець што на пашы, чые іце доткнэ той ёго і забірае.*

Моладзь на другі дзень Вялікодня наладжвала танцы.

Ад Вялікодня да Тройцы спявалі песні, якія называліся *огулькі*. Да *Проводуов* спявалі кожны дзень, а потым толькі ў нядзелю. Гэта моладзь выходзіла на лавачку, пераважна на тую, якая была пад страхой і спявала. Матыў песень быў розны: і пра пару года — вясну і пра жыццё.

Прышла вясна, якая развіла дрэвы, напоўніла рэкі вадою,

прынясла цяпло.

Стоіт вэрба зэлёна
Хто ж тобѣ вэрбо кудры повів.

Повіла мэнэ тэпла вэсна
Тэпла вэсна, быстра вода.

Дівчынонько молодая
Чом ты смутна нэ вэсёла

Кажут людэ што муж нэ п'е
А што вэчур з карчмонькі йдэ.

Прошв коня вороного
Ідэ до дому по другога.

Міла мая выкуп коня
Тогды я буду любіті тебя.

Нэ раз нэ два выкупляла
Чэрэз окенко утікала.

Праца селяніна была абмежавана календарнымі святамі. І так, бульбу трэба было пасадыць перад Мікалаем (22 мая), агуркі пасеяць да Ануфрыя (25 чэрвеня), агароды папалоць да Яна (7 ліпеня), зажаць перад Пятром (12 ліпеня). Людзі вясной садзілі агародніну, а таксама кветкі:

Калісьці астры я й саділа
Ты помогав мне поліваць
Я про кохане той нэ знала
Мы тіхо з сэстрою жылі...

Ва ўсіх песнях праца пераплятаецца з каханнем:
Там пуд гаём,
Гаём зэлёнэнькім

Там орала дівчинонька
Воліком чорнэнькім.

Орала, орала,
Нэ ўміела гукаті
Той наняла козачэнька
На скрыпонці граті...

Каханне ў песнях рознае. Так як сэрца дзяўчыны мягкае, яно выспеўвала ўсё. Часта перашкодай у каханні была маці. Бывала, што хлопец, нацешыўшыся дзяўчынай, адыходзіў ад яе, а яна гэта перажывала:

Ой ў полі калінонька зацвіла
Ой ужэ мніе дівчинонька нэ міла
Ціловав я, міловав я, до сэрдэнька прытискав я
Бо я думав моя будэ.

Ой, дівчыно сты ты сухотонько моя
Людэ кажут, што ужэ ты нэ моя
Людэ кажут, я сам бачу
Чэрэз тэбэ ліета трачу, за тобою молодую.

Ой, вэрніся козачэньку, вэрніся
Есть у мэнэ мід горыелка напіся
І комора новенькая, і постілька біеленькая
А як схочэш той проспішся.

Есть у мэнэ крынічэнька бэзо дна
В тую крыніцы холодна водічэнька
Ой схочу, той нагнуся, в травіе просплюся
А до тэбэ нэ вэрнуся.

Ой козачэ нэ ойцувскі ты сыну
Ты божывся што віек нэ покіну
А тэпэр ты покідаш
Сэрцю жалю задаваш і своёму і моёму.

Яна, не маючы дзе падзецца, здаралася, што канчала жыццё самагубствам:

Дівіся Ваня ўжэ я побігла
Туды дэ плавают човны
Зайшла до броду скочыла в воду
Нашла прытулочок собіе.

Былі і песні пра дзяўчат, якія лёгкадумна паводзілі сябе:

На другую вэсну каліна цвіла
Осталась Маруся то шчэй нэ сама
Осталась Марусі дзігіна мала...

Калісь у вёсцы многа людзей памірала маладымі. Аб лячэнні ніхто не думаў. Калі памірала мужу жонка ён браў другую, а здаралася, што калі тая памірала і трэцюю, таксама было з жанчынай, калі паміраў яе муж. Так, што дзеці аставаліся сіратамі:

Сама я сама як вішэнька ў полі
Нэма і нэ будэ пожаловаті кому.

Батэнька нэ маю, сэструонка малая
Братік на военці, матюнка старая.

Ой, прыплынь жэ прыплынь муой братіку з водою
Возьмі мэнэ возьмі сіротіну з собою.

Ой нашто ж я маю тэбэ сіротіну браті
Обіцявся Пан Буог шчасце і долю дати...

Айчыым і мачаха займаліся толькі сваімі дзяцьмі, чужыя хацелі як найхутчэй выпхнуць з дому. Яны не апекаваліся сіратамі, не ўплывалі на іх выхаванне:

Чужы бацько, чужы бацько, шчэй маті чужая
А хто ж мэнэ пошкодуе, хоть я молодая

Посядают вэчэрамі з дзіткамі гаворат
А до мэнэ молодэі слова нэ промовят.

У многіх песнях выступаў матыў жыцця замужам, часта ў гумарыстычным кантэксте:

А у мэнэ хата чорна
Жуонка брыдка нэ пожурна
Чы то спіт, чы ліжыт
Всэ нэ хочэ робіть

А я свінём колатаю
Нэ досплю, нэ доідаю.
Шчэ й боюсь еі смэрті
Штоб на хаті нэ вмерті.

Вясной прылятала зязюля, якая з'яўляецца персанажам веснавых песняў - *огулькаў*:

Зазуленька чуе
Соловіей тое чуе
Буог знае, Буог ведае
Дэ муой мілы ночуе.

В сэліе пры дорозі
Поздоров ёго Божэ
В сэліе у вдовонькі
Покарай ёго Божэ.

Нэ карай ёго Божэ
Нэ куоньмі, нэ воламі
Покарай ёго Божэ
Друобнымі слёзонькамі.

Тыдзень пасля Вялікадня — *проводная нэдзіеля*. Людзі ідуць да царквы памінаць памёршых. Свяшчэннік ходзіць па могілках і моліцца над магіламі. У гэтую нядзелю, хаця і мінуў пост, яшчэ

не вячаюцца. Як казалі — *проводная нэдзіеля е для нэбушчыкуоув*, а таксама — *у вэлікодныя проводы кідалі яйца чэрэз будынок, уздовш будынку, каб віетэр нэ дэр стрыхі*.

У веснавым цыкле важнае месца займаюць святы: св. Юрыя, Св. Тройца і св. Яна. Перад *Юрыем* пяклі пірог, а на свята ішлі з гэтым пірагом і яйкамі на жыта. Качалі гэтым па жыце, а таксама качаліся самі. *Качаліся по жыті, каб нэ вялягло*.

Тройцу святкавалі на сёмым тыдні пасля Вялікадня. Тады чысцілі і прыбіралі хаты. Кожная з іх была абтыкана *бабкмі*. Утыкалі *бабку* і ў страху, а таксама *укопают у порозі двіе бэруозкі, в хаті прыбірают і тры дніе святкуют*.

З вясной былі звязаны многія палявыя работы. А пры тым не абходзіліся без забабонаў. Усё дзеля таго, каб мець добры ураджай, а пашкодзіць іншым:

- *нэ можна як засіваеш пожычати, бо будэ у шкоду іті*
- *пэрэд ніякім роковым святом нэ можна пожычати, бо будэ упадок*

- *як садят картофлі і другі прыйедут садіті то нэ садят, бо прысадыт*. Тады гавораць: *якого чорта віетэ ішлі садіті, як мы на полі*.

Асабліва многа забабонаў было перад св. Янам. Перад святам не можна было нічога пазычаць:

- *прышов суошкі пожычати, то жуонка выгнала, бо завтра Яна*

- *на Яна як зобачат бабу на пасвіску і у еі мнуого молока то вона віедьма, устала рано і забрала молоко*.

У ноч перад Янам хадзілі па кветку папараці. Ці сапраўды была яна, ніхто з інфарматараў не ведае.

Веснавы цыкл завяршаўся песнямі прысвечанымі сенакосу. Цэнтральная яго постаць — мужчына-касец:

Біел молоды сіено косіт
Біел вдовіця йесті носіт.

Нэсла, нэсла, нэ донэсла
Край Дунаю поставіла.

Край Дунаю поставіла
І з Дунаём гаворыла.

Муой сыночку мілюсенькі.
Муой Дунаю быструсенькі,

Чы мніе тэбэ утопіті
Чы мніе тэбэ годоваті.

Утопівшы од Бога грѣх
Годовавши од люді сміех.

І мы будэм годоваті
І потішэнькі дождаті.

Тэматыку песень складалі пераважна сямейнае жыццё
і каханне:

А там Васіль сено косів
Тонкі голас пэрэносів.

Кінув косу об травоньку
А сам пошов до домоньку...

Позвуоль маті воду взяті
Буду піті шчэй гуляті.

Сярод сенакосных песень амаль не зберагліся земляробчыя
заклінанні. Пэўная заклінальная інтанацыя прысутнічае ў песні:

Шуміт гудэ, дошч будэ
Косціе косят, Бога просят.

Дай нам Божэ погодоньку
На нашу работоньку.

Коб нам сiено посушыті
В копiціе положыті.

А в хатi добрэ жыті
Мiед, горыелку пiті.

Жнiўныя абрады і песнi

На пачатку жнiва праводзiўся агляд жыта, ці колас ужо даспеў. *Колосы згорнутi до сэбэ, як трэцця і бiлiеют — колосы даспiелэ.* Адзiн з iнфарматараў так успамiнае агляд жыта: *возьму шапкою по коласах удыру і як у шапцi зярнята е, то значыт ужэ даспiело.*

У Галадах быў калiсь, а таксама ёсць цяпер такi чалавек, якi заўсёды як першы пачынаў жаць. Калiсь быў гэта Ваврыен. *Ваврыен побiег ужэ жатi, то вжэ і жнiво пачынаецца* — так гаварылі людзi.

Зажынаць можна было ва ўсе днi тыдня апрача панядзелка і нядзелi. Найчасцей зажныналi ў суботу, так як суботу лiчылі лёгкiм днём. Жалi сярпамi. На першы раз жалi нямнога, так толькi, каб пачаць. *Як зажав жыто, трэба зробітi крыж...*

Жнiво працягвалася доўга, залежна ад пагоды — два тыднi і больш.

Першая да працы ставала жнiя самая спрытная і працавiтая, каб за ёю цягнуліся ўсе апошнiя. Яна называлася *постатнiца*. Гаспадар найчасцей стаяў на канцы і апрача таго, што жаў, таксама вязаў снапы. Вязаў ён *жэрэбiком*. Як было *жэнцоов 10-15 то быв мушчына до вэзаня*. Сярпоў нельга было несцi да дому, каб не было дажджу, а таксама нельга было браць сярпа з рук, бо

202. Sianokosy w Hołodach, 1957

порыжэш пальцi. Трэба яго класцi на зямлю і браць з зямлi.

Снапы жыта ставiлі ў *ляшкi*. Кожны гаспадар меў вузкi кавалак зямлi, так што ляшкi стаялі ў адным радку, адзiн за другiм. Жыта ў ляшках стаяла два тыднi.

Гучныя дажынкi спраўлялі толькі багатыя гаспадары, да якіх прыходзілі працаваць іншыя. Апрача таго, *кажды господар мусів ітi жатi до батюшкі.*

Гаспадар у дзень дажынак браў у поле лепшую яду, гарэлку і частаваў тым на полі. Пасля жытняга жніва наступала ярынае жніво. Жалі таксама як і жыта. Розніца была толькі ў тым, як ставілі снапкі: *Овэс ставілі у пэтакі — штыры, а пяты на верх; пшэніцу так як жыто, а ячміень так як овэс.* Ярыну трэба было зжаць да св. Ганны, таму што *Ганна — осіення панна.*

203. Dożynki w Hołodach, 1958

Жніўныя песні належалі да самых даўніх у вуснай творчасці нашага народа. Свой пачатак узялі ў далёкай мінуўшыне, калі нашыя продкі сталі займацца замяроствам, а збожжа склала падставу іх існавання.

Складальнікамі жніўных песень былі перад усім жанчыны. Гэта яны ад расы да расы, дзень у дзень гнуліся на полі з сярпом у руках. У песнях выказвалі тое, што ляжала у іх на душы:

Ой, чья то волака
Довга і шырока.

На юой жэнчыкі жалі
І пісэньку співалі.

Сэрпікі золотые.
Жэнчыкі молодые

Наша пані домуе
Нам вэчэру готуе.

Нам вэчэра нэ міла
Постатніця втоміла.

204. Pora żniw w Krzywej, obraz olejny na płótnie Anatola Krawczuka

Дзяўчаты марылі аб хуткім замужастве, аб рослым і чорна-брывым казаку, які вась — вась з'явіцца на пыльным гасцінцы, са-скачэць з коніка вараненькага, паклоніцца нізенька, возьме за *біелу ручку* і павядзе пад вянец:

Прыїезджае козак з ночы

Прычэпляе коніка до плетніе...

Часта хлопцы спявалі песні ў адрас дзяўчат з камічным эле-
ментам:

Пошла Гандзя жыто жаті

Забылася сэрпа взяті

Сэрпа взяла хліб забыла

Абы Гандзя в дома была.

Закідалі ім лянiства і ўхільнасць ад працы:

Дівчынонько ты моя

Чом ты така біела

Чы ты в полі нэ была
Што й нэ загоры́ла.

А я в полі была
Пшэнічэньку жала
А як сонце прыпэкло
В борозні́е лежала.

Такімі ж песнямі адспевывалі дзяўчаты. Яны прадстаўлялі хлопцаў, як прычыну дрэннай працы:

Там дівчонка жыто жнёт
Та дівчонка вой да жыто жнёт
А солдатік снопы в'ёт
Кідай дівеча жыто жать
Пуойдэм в холодок лежать.

Маладзіцы спявалі пра долю жанчыны у мужавай сям'і, дзе благі муж — п'яніца:

Посылала мэнэ маті
Зэлёнаго жыта жаті
Ой чы жаті, чы нэ жаті
Чы йті п'яніці шукаті

Ой, прыходжу я до дому
Лежыт мілы на постэлі
Вставай мілы годі спаті
Йдэм обое жыто жаті.

Устав мілы із постэлі
Вдарыв мэнэ по ліцу
Роспустів вуон кров горачу
По вышытому рукавцю.

Чы жаль тобі́е мая міла
Вышытого рукавця

Чы жаль тобіе мая міла
Свога біелаго ліца.

Ой, нэ жаль муой міленькі
Вышытого рукавця
Оно жаль муой міленькі
Мого біелаго ліца.

Сухі дубы развіліся
Ліета моіе мінуліся
Чоловічы кулакі
Даюцца во знакі.

Сярод жніўных песень былі і пра горкую долю ўдавы і сіраты:

Чого плачэш сіротіно? Чого тобіе трэба?
Дав я тобіе рукі, ногі, шчэ й свіетлые очы
Робі, робі сіротіно до тэмнэі ночы.

Былі песні аб здзеках і клінах жонкі з мужа:

Біла жуонка мужыка
За чупрыну взявшы...

Ой, якое тэпэр
Той на свіеті право
Наб'е жуонка мужыка
Той пішы пропало.

У іншай песні у гумарыстычны спосаб высмейвалі нядбальства
і няздатнасць да работы.

Посіеяв жыто і пшэніцю
Заборонавав я курыцёю
Жытко нэ взышло
Пшэніця всохла
Я молодая мало нэ здохла.

Даволі часта выступаў матуў гаспадара і гаспадыні. Гаспадыня паказвалася найчасцей у гумарыстычным аспекце. У адной з песень чуюцца кпіна са скупой гаспадыні.

Наша пані добра
Зварыла нам вороб'я
На прыпічку варыла
На кусочкі діліла.

Калі набліжаўся канец цяжкай працы, калі збожжа звязана, пастаўлена ў лясці, прыбрана *пэрэпэліца*, спявалі дажныначныя песні:

Пошлі дівонькі
В ліес каліну ломаті
А молодіці
Пэрэпэлічку лапаті.

Ад *Ганны* пачыналі пусцець палі, лічылася ўжо пачатак восені. Восеньскім календарным святам не характэрныя ніякія абрады і песні. Восенню рвалі лён і слалі яго. Калі лён слалі, трэба было зрабіць з яго *крыжык* і палажыць на камень, а затым тры разы перакуліцца, каб не забраў вецер. Апрача таго:

- *звозят збуожэ, орут чорнуху, мотычкамі копают картофлі, ціпамі молотят, віеют шопэлькамі; бэрут шопэльку і махаюць протів віетру, шопэлькаю шчэ хучыей як так*

- *як жыто класці у сторону упэруч трэба класці камэня, каб мышы нэ йтэлі*

- *у клуні нэ можна йтэці, бо мышы усё зйедят*

Калядныя абрады і песні

Пачаткам гэтага этапу можна лічыць *Піліпаўку*, шасцітыднёвы пост перад калядамі, а заканчэннем — *Масленіцу*. У *Піліповку* або *Вэлікі Пуост брунь Божэ й'есті скоромного*. Я хотіла узяті скуорку з солоніны і разрыезала пальця. Потуом як матэры прызналася то вона гаворыла: *бач як ты зогрышыла, аж Буог покарав тэбэ, ой Божэ ж муой, Божэ ж муой, які грыхех*. У *Піліповку*

йіелі оліей, следзі, цібулю, молучного тожэ нэ можна было.

На пачатку посту перад *Руздам* гаварылі так:

Дай Божэ прыждать коляд

Будэм піті, гулять

То у тэбэ, то у мэнэ

Лепі у тэбэ

Бо у мэнэ:

Хатка малая,

Жуонка ліхая.

Каляда ў Галадах абазначала вячэру напярэдадні *Руздава*. Да яе рыхтаваліся многа дзён наперад. Калолі парсюка, прыбіралі хату. У дзень каляд жанчыны рыхтавалі спецыяльную ежу. Трэба было падрыхтаваць 12 страў. Найважнейшая з іх гэта: куця, боршч з грыбоў, кісель з аўса, селядцы. Усё постнае, аднак увесь дзень нельга было есці. Трэба было чакаць датуль, пакуль паявіцца на небе першая зорка. Гаварылі: *ждэмо до зоркі*. Вечарам, як толькі загарэлася зорка, накрывалі стол. Да хаты гаспадар прыносіў сена і коляду. Пры тым прыгаворваў сваім дзецям:

Бігла мышка по лёду

І згубіла коляду

Пуйді Коля позбірай

Будэш міеті коровай.

Коляда гэта была кветка зроблена з каласоў жыта. Ставілі яе ў кут за сталом пад абразамі. Сена падсцілалі пад абрускі, клалі на лавы, на якіх сядзелі. *Вязку сіена клалі пуд столом, бо на вязочці спав Ісус Хрыстос. Сіено пуд обрусом, сядалі на сіенові, бо Ісус Хрыстос родіўся на сіенові.*

Сядалі за стол так: на лаве пры сцяне дзеці, потым бацькі, дзед з бабкай, а з боку маті, *бо вона подавала*. Калі ўсе паядзяць *вытягают кажды стэбло сіенэчка, хто найдовшэ вытягнув, той найдовш будэ жыті.*

Па вячэры ўбіралі ёлку, другія мыліся ў капаньках. *Ольга* Грыгарук расказвала, як убірала ёлку: *груш сушаных нарыжеу,*

у папер ножом позакручую, цацок од запалок з пушкі, анёлкув навырэзую і так вбірала, а Рыгуор богаты як юлку вбрав бомбкамi, юлка богата, Божэ ты. Каалі на каляду пагода — як зуорно будэ то грыбы будут, як хмурно то молоко будэ.

У начы людзі ішлі да царквы на *Всюнуочню*. Вярталіся рана. Людзі сустракаючыся першы раз гаварылі: *Поздравляю з празніком Рождэством Хрыстовым*, трэба было адказаць: — *З тобою здоровым*.

На першы дзень свят усе дзеці, моладзь і дарослыя калядавалі. Называлі іх *коляднікі*. *Коляднікі* рыхтаваліся да калядавання на працягу некалькіх тыдняў перад святамі. Яны вывучалі песні і рыхтавалі звязду. *Од Вэдэня можна співаті колядныя піснiе*. Звязда была *двухрадка дзвэтiружка, пятi ружка, однорадка*, з прыгожымі кутасамі. Рогі абклеівалі каляровай паперай. На сярэдзіне быў выцяты і наклеены чырвоны месяц і зоркі. У сярэдзіну ўстаўлялі свечкі. Цэлую звязду, каб блішчэла, змазвалі алеем.

Песні спявалі рэлігійныя, хаця словы былі перафразаваны, часта перакручаны. Былі яны пра Хрыста і іншыя святыя постаці. Калядаваць можна было ва ўсіх, апрача таго, у каго ў хаце хтось памёр.

Каляднікі ішлі пад акно і просячы дазволу калядавання, гаварылі:

Ныне Хрыстос родіся
Весь мір веселіся
Мы прышлі Хрыста хваліті
І ваш дом вэсэліті
Жэлаетэ ілі нет.

Або выказвалі іншую фразу:
Кажэш пане господару
Гіесню піеті
Твуой двуор вэсэліті
Нам і вам вэсэлым быті
Співаті чы нiе?

Ім адказвалі — *Співайтэ!*

Закончыўшы песню каляднікі жадалі:

Віншuem вам паньство за Божэ Народзэне

Мы ходілі, коляды просілі

На годы, на свята,

На довгія лята.

За калядаванне *дiетём давалі грошы, а старэйшым кубасу і грошы. Спiцiяльна пэкут булочку хлiеба і дают коляднiчкам.* Апрача моладзі калядавалі і старэйшыя. Яны збіралі грошы і закупалялі ў царкве малебень, а рэшту аддавалі на царкву. Гэта і праіснавала да сёння.

Не ўсе гаспадары прымалі каляднікоў. Тым, якія не прымалі, прыспевывалі: *Сучка вэртiцця // ... садовiцця // А в сцюой хатi / / Нэма чого датi // Тут солому сiкут // Пiрогi пэкут.*

Апрача рэлігійных спявалі і песні свецкія. Спяваліся яны маладажонам і малым дзецям, *якое до року і нэ мiело шчэ коляды.* У песнях прысвечаных маладажонам падкрэслівалася прыгажосць і багацце маладой жонкі:

Посэрэд двору явор зэлёны

Повядано нам

На туом яворы тры корыстонькі

Повядано нам

Пэрша корыстонька яры пшчолонькі...

Повядано нам

Друта корыстонька соболікі...

Повядано нам

Трэтя корыстонька соколікі...

Повядано нам

Яры пшчолонькі Богу на свiечку...

Повядано нам

Соболікі пані на шубоньку...

Повядано нам

Соколікі пані на тшэвікі...

Слічная жона Ванёва жона...

Буог ёму дав

Слічная жона Ванёва жона

Выйдi к нам.

Жонку параўноўваецца да каліны, зоры, месяца:

Ой, ясна красна, в лузі каліна.

Ой шчэ краснейша Ванёва жона.

По дворые ходіт, як місэць сходіт.

До сіені вошла, як зора зышла.

До хаты зашла панічэ сідят.

Шапочкі дэржат і пытаюцца: чыя то жэна?

Чы то попова, чы королёва?

Ой, нэ попова, нэ королёва

А Ваня кажэ, то моя жэна.

У песнях аб нованароджаным дзіцяці выступала яго маці і бацька. Маці дома цешылася дзіцём, а бацька дзесьці на іх працаваў:

Ой, по столові, по тісовому, коляда

Ой по обрису, по кружастому, коляда.

Ой пані Ванёва сынка вповіла, коляда

Сынка вповівшы здрадалася, коляда.

Зрадовавшыся лісты пісала, коляда

Лісты пісала міломы слала, коляда.

А еі мілого нэ было в дома, коляда

Пойіхав мілы на полёване, коляда.

На полёване в чыстое поле, коляда

В чыстое поле пуд гай зэлёны, коляда.

Пуд гай зэлёны, пуд гай вішнёвы, коляда

В пэршум городі жыто пшэніця, коляда.

В другум городі вішні, чэрэшні, коляда

Жыто, пшэніцю самі сожнэмо, коляда.

Вішні, чэрэшні самі счыкнэмо, коляда

Сынка Колю самі згдуемо, коляда.

У цыкл калядных абрадаў уваходзіць святкаванне Новага году і *Трох Круо́лёв*.

Вечар перад Новым годам называлі *гоготухою*, або *богаты вэчур*. *Гоготухою* называлі тому, што калісь у гэты вечар хадзілі *гоготаті*, а *богаты* таму, што праводзілі яго багата і з мяснымі стравамі. Абавязкова мусіла быць кішка.

Гу-гу, дайтэ того, што з рогу
Кішкі з міскі,
Пірога з стола.

Гэтага жанчынам трэба было даць. Была яшчэ іншая гумарыстычная песня:

Васілёва маті прышла гоготаті
Піруог на лопаті
Жыта молотіті
Хліеба добываті
Роді Божэ жыто на другое ліёто
Корч корчысты, стэбло стэблістэ
З одного колосочка, коб была жыта бочка
А з одного віечка, коб было хліеба піечка.

Калі ўваходзілі ў хату на кішку і пірог, спявалі:
Пане господару
Добры вэчур у тэбэ
Сподівайся добраго госця у сэбэ
Самого Бога з нэбэсі.

У навагоднюю ноч вялікае значэнне надавалася варажбе. Дзяўчаты збіраліся ў групах і стараліся разгадаць свой лёс.

На *гоготуху* хлопцы рабілі розныя шкоды. Знімалі вароты, выцягвалі вазы, затыкалі коміны, высыпалі попелам, саломай або *шэкутом з прызьбы* дарожкі паміж хатамі закаханых. На другі дзень, каб знайсці свае прадметы, трэба было шукаць у цэлым сяле.

Свята *Крэшчэнне* на мясцовай гаворцы называецца *Тры Круо́лі*.

Перад *Крэшчэннем* была такая самая каляда, як перад *Руздавом*. У вечары выносілі каляду. У царкве свяцілі воду і прыносілі яе дадому і свяцілі жывёлу, садок, хату, калодзеж; такім чынам уся вада становілася свяцізнай. Калі вада пасвечана, можна было жаніцца.

Па сяле хадзілі *цыганы*. Гэта былі пераапанутыя хлопцы і дзяўчаты. *Дурат нэ вядомо чого, пыхаюць попэлом, бэрут шэкут і кажут, што продаюць іголки і шчэ казалі — давай кубасу*. Гэта праіснавала да 1938 года.

На *Тры Круолі* хадзілі з *Гэродам*. Было гэта прадстаўленне, у якім выступалі: Гэрод, анёл, жыд, смерць, фэльдмаршалкі. Праходзіла яно на польскай мове. *Выходів круль, сядав сэрэд хаты за ім стражнікі, прыходів анёл, жыд, фэльдаршалок, смэртъ*:

Круль: Dajcie spokój domowi siemu

Złotemu berłu

Przeklinajcie moje lata

O, tron mój złotem oblany.

Фэльдмаршалок: Najjaśniejszy monarcho

Ja jestem poddany waszej wysokości.

Жыд: Królu Herodzie

Co się dzieje w twoim rodzie

Narodziło się takie dziecko

Co ma królować na całym świecie

A twoje berło i korona

Bendo pod twoje nogi złożone.

Смэртъ: Precz parchu z uczu moich

A to pozostam mieczem

Po kościach twoich.

Жыд: Aj wej!

A może pożałujesz?

Круль: A czyż moi mili

Rycerze weźcie broń, pancerze

I na koń czym prędzej siadajcie

Tam do Betlejem miasta dobiegajcie

I wszystkie dzieci w pień wycinajcie

I naszemu synu powagi nie majcie

A głowę z jego do mnie przynieście.

Гэроды праіснавалі да 1946 года.

Грумніці — гэта апошняя свята ў зімовым абрадзе. У той дзень людзі насілі ў царкву свяціць свечкі. Гэтымі свечкамі у хаце на бальках і ўшаках над дзвярыма рысавалі крыжы, падсмальвалі валасы: *На Грумніці прыходзіт з царквы нэ роздзягаецця, свіечку запалюе і куончык волосуов прыпаліт святым оглём, а потуом дымом крыжые на балькові на двэрах, коб хвороба до хаты нэ входіла обкрэшчуваліся.*

Летам свенцанья свечкі *грумнічны* забяспечвалі перад громам. Час ад каляд да Вялікага посту гэта *мэсніці*. Канчаўся гэты перыяд *Мясляною*, калі наладжвалі танцы і гасціны. Ад *Масляны* пачынаўся ўжо Вялікі Пост.

На тым каляндарная абраднасць аднаго года канчалася.

Ірэна Васілюк

Tekst stanowi fragment pracy magisterskiej Ireny Wasiluk – Ignatowicz: „Folklor i obrzędowość wsi Hołody”, która powstała w 1981 r. pod kierunkiem prof. Aleksandra Barszczewskiego na Katedrze Filologii Białoruskiej Uniwersytetu Warszawskiego. Informacje i teksty pieśni autorka zapisała od Zinaidy Bagińskiej, Olgi Grygoruk, Stefana Grygoruka, Tichona Niczyporuka, Marii i Stefana Wasiluków, Luby Onopiuk, Marii Kononiuk, Nadziei Jakoniuk, Mikołaja Sieliwoniuka, Stefanii Demianiuk i Paraskiewy Pawluczuk. Monografia liczy 215 stron i należy do najobszerniejszych takiego typu prac. Zadziwiające, jak przebogaty i oryginalny folklor był jeszcze do niedawna żywy w tej wsi podmiejskiej.